

нахлуят вътре и да подсигурят работата си за вечерта в харемлъците. Те били всички пъстро напременени, а дайретата и тъпаните в ръцете им треперели като живи, хубаво наваракладосани и гиздаво навързани с панделки от всякакви бои” (Йонов 1979: 364-366; Пейчева 1999: 34; Илков 1908: 112).

На сбора на Панагюрище, който традиционно става в петък след Великден при параклиса „Св. Петка” на баира над селото, се викат цигани музиканти. В навечерието на Априлското въстание, след пладне на този ден, „писнаха около 20-30 гайди, загърмяха циганските тъпани”. Цялото население на Панагюрище и от околните села на групи, предвождани от една-две гайди и тъпан, се придвижва към поляната при параклиса. След тях вървят малки момчета и цигани, които носят бъклиците с вино и храната. Най-шумна е групата на пехливаните - нарочно дошли от околните села „разгърдени цигани с червени антерии и лисичи опашки на главите, които предвождаха няколко ясногласи зурли”. След божествената литургия започват забавленията. „Най-напред се изстъпиха пред лицето на панагюрските слънца пехливаните цигани, почти полуголи... Бързо и отчаяно заплъсяха тия ръце, гордо и наперено делеяха мегдана със своите противници, изкусно поклякваха и се движеха; а тъпаните и зурлите гърмяха непрестанно. Зурнаджиите цигани надуваха своите пискунци с такава охота, щото големите им очи бяха ударили навън, като че да бяха притиснати между воденичарски камъци, а зад ушите им се издигаха две изпъкналости, като яйца, които се дигаха и слагаха....Когато един от двамата паднеше, тъпаните и зурлите засвирваха особен марш...” По-встрани на поляната под звуците на циганска мелодия се вие пъстро хоро (Стоянов 1983: 278-279).

След Освобождението при пътуванията из България на Константин Иречек прави впечатление, че като музиканти циганите не липсват на нито един народен празник. Бият големи турски тъпани, надуват гайди, свирят с пищялки и цигулки сърцераздирателни маанета, а пък жените им неуморно удрят с пръстите си дайретата, украсени със звънчета. В този период цигани формират групи от пет-шест музиканти и образуват малък оркестър от цигулка, кларнет, флигорна, тъпан, цимбал. Обикаляйки градове и села, свирят срещу заплащане. Голям брой цигани свирят на медни духови инструменти, а в Сливен най-добрите музиканти в струнните оркестри са цигани (Иречек 1899: 33; Маринов 1962: 249).

В края на XIX век на циганския Лазар в съботния ден една седмица преди Връбница в Трявна свирят музиканти гъдулари от т.нар. „голи” цигани. А турското население по време на религиозните си празници в Казанлък прави своите веселия под звуците на зурни и тъпани. На поляната Съралан край града то устройва борби на пехливани – гюреш с „циганска музика от пискливи зурли и гръмливи тъпани, привличащи целия град на това зрелище”. По същото време „Друго, което привлича-